

PEDAGOŠKA SMER DVOPREDMETNEGA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA ETNOLOGIJA IN KULTURNA ANTROPOLOGIJA

Na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani od študijskega leta 2024/2025 na 1. in 2. stopnji študija izvajamo prenovljene študijske programe etnologije in kulturne antropologije. Iz različnih razlogov (posodobitve in večletno evalviranje programov, upokojitve in kadrovske menjave) smo jih med drugim preoblikovali tudi tako, da je predvsem na 2. stopnji študija več pozornosti namenjene dvopredmetnim študentom – tudi vsem tistim, ki so že doslej etnologijo in kulturno antropologijo na Filozofski fakulteti želeli študirati skupaj s kakšnim drugim programom pedagoške smeri, a od bolonjske reforme leta 1999 tega niso mogli. Še pred dobrim desetletjem je bil namreč pri zasnovi študijskih programov velik poudarek predvsem na samostojnem oz. enopredmetnem študiju etnologije in kulturne antropologije, z omenjeno reformo pa je bil marsikateri diplomant dvopredmetnega programa, ki je po končanem študiju želel delati v šolstvu oz. je za svoje delo potreboval pedagoško izobrazbo, to največkrat prisiljen pridobiti s plačljivim opravljanjem pedagoških izpitov (denimo na Filozofski fakulteti). To ne bo več potrebno, saj lahko pedagoško smer magistrskega dvopredmetnega programa etnologija in kulturna antropologija študenti poslej povezujejo s katerokoli drugo pedagoško smerjo magistrskega študija, ki jo ponuja Filozofska fakulteta. Za študij etnologije in kulturne antropologije in zaposljivost diplomantov je takšna posodobitev programov izjemno pomembna. To so pokazali tudi pogovorni večeri, ki smo jih v sklopu dogodkov ob Letu učiteljev – za kar je leto 2024 razglasila Filozofska fakulteta – na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo organizirali spomladi 2024.¹ Številni kolegi in kolegice pri svojem delu namreč že potrebujejo in uporabljajo najrazličnejša pedagoška in andragoška znanja in veščine. Potreba po tovrstni študijski smeri torej ni le osamljena in doslej neizpolnjena želja nekaterih, ampak že dlje tudi družbeno smiselna in potrebna.² Na prvem od omenjenih

pogovornih večerov (4. aprila 2024), posvečenem etnološki in kulturni dediščini v osnovnih in srednjih šolah, sta svoje izkušnje iz učiteljske prakse predstavili tudi etnologinji Mojca Jerala in Polona Ostanek s Srednje šole za gastronomijo in turizem Ljubljana – prva kot učiteljica slovenščine, druga kot edina etnologinja, ki v Sloveniji na srednjih gostinskih oz. gastronomskih in turističnih šolah poučuje predmet Naravna in kulturna dediščina.³ Na tem pogovornem večeru so sodelovale tudi etnologinje in kulturne antropologinje Jasna Fakin Bajec (ZRC SAZU in Univerza v Novi Gorici), Sonja Kogej Rus (Slovenski etnografski muzej), Saša Roškar (ZVKD OE Kranj), Darja Kranjc (Park Škocjanske jame) in Janja Sivec (Društvo za razvoj interpretacije dediščine, turizma in umetnosti Legende). Štirinajst dni pozneje (11. aprila 2024) so svoje izzive s pedagoškim in z andragoškim delom v različnih slovenskih muzejih ter s sodelovanjem z nosilci dediščine in dediščinskih praks predstavile kolegice Katarina Nahtigal (Slovenski etnografski muzej), Renny Rovšnik (Narodni muzej Slovenije), Tatjana Dolžan Eržen (Gorenjski muzej), Vilja Lukan (Slovenski gledališki inštitut), Meta Kordiš (Muzej bančništva Slovenije – Bankarium) in Ana Vrtovec Beno (ZRC SAZU).

Naslednji pogovorni večer (18. aprila 2024) je bil namenjen interdisciplinarnemu izobraževanju odraslih in vprašanju, kakšno vlogo imajo pri tem etnologi in kulturni antropologi. Svoje izkušnje sodelovanja z etnologi in s kulturnimi antropologi pri delu s starejšimi so predstavili Nives Ličen z Oddelka za pedagogiko in andragogiko (Filozofska fakulteta UL), Petra Javrh iz Andragoškega centra Republike Slovenije ter upokojeni muzealec Borut Rovšnik (sicer dolgoletni sodelavec Mestnega muzeja Ljubljana). Etnologinji in kulturni antropologinji Monika Šparl (Center aktivnosti Fužine) in Mateja Kovšca (Dnevni center aktivnosti za starejše Ljubljana – Tržaška) sta opisali svoje izkušnje dela s starejšimi. O tem je, izhajajoč iz

1 Izvedli smo štiri pogovorne večere, petega, zaključnega, bomo organizirali do konca leta 2024. Namenjen bo vprašanjem, kako se etnologija in kulturna antropologija že vključujeta v slovenski formalni šolski sistem (npr. v učne programe posameznih predmetov na različnih ravneh izobraževanja, medpredmetno povezovanje, obšolske dejavnosti) in kakšne so s tem v zvezi nadaljnje potrebe, možnosti in tudi zahteve.

2 Etnologija in kulturna antropologija sta se tega zavedli že pred desetletji. Pregled s tem povezanih prizadevanj ni sistematičen in celovit, a poudarjam predvsem posvet o etnologiji v osnovni šoli Slovenskega etnološkega društva in z njim povezano tematsko številko *Glasnika*

SED (34/4, 1994), učbenika in delovna zvezka za (obvezni) predmet Družba za 4. in 5. razred osnovnih šol (Bogataj idr. 2000a, 2000b, 2001a in 2001b) in učni načrt za osnovnošolski izbirni predmet Etnologija – Kulturna dediščina in načini življenja (Brodnik, Bogataj in Hazler 2015). Gl. tudi Terseglav 1982, Muršič 2005, 2006, Grafenauer in Kužnik 2011, Ocvirk 2014 in Fakin Bajec 2021.

3 Gre za obvezni strokovni predmet srednješolskega strokovnega izobraževanja za gastronomsko-turističnega tehnika in pri tem izobraževanju za enega od obveznih predmetov poklicne mature (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje RS b. n. l.a).

izkušenj v zvezi z ljubiteljskimi dejavnostmi, spregovoril tudi Tomaž Simetinger (Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti). Četrty pogovorni večer z naslovom Pedagoške izkušnje v medkulturni komunikaciji, pri globalnem učenju in pri delu z ranljivimi skupinami je bil 16. maja 2024. Na njem so sodelovale etnologinje in kulturne antropologinje Alma Rogina (Društvo Humanitas – Center za globalno učenje in sodelovanje), Nina Farič (Združenje učiteljev geografije Slovenije), Petra Dichlberger (učiteljica v večnamenskem romskem centru Črnomelj, CŠOD), Tjaša Franko (učiteljica v večnamenskem romskem centru Smrekec, CŠOD), Jana Milovanović (Društvo Terra Vera) in Maja Lamberger Khatib (Zavod Medkulturni inštitut Kultura Natura).

Pogovorni večeri so pokazali, da se etnologi (in kulturni antropologi)⁴ vključujejo v delo (vzgojno-)izobraževalnih institucij na vseh ravneh – od vrtcev, osnovnih, srednjih in višjih ter visokih šol do univerz, da delujejo kot muzejski pedagogi (in andragogi), sodelujejo z različnimi javnostmi pri delu na zavodih za varstvo kulturne dediščine in v različnih razvojnih agencijah. V delo z odraslimi in s starejšimi se vključujejo v študijskih krožkih, (dnevni) centrih aktivnosti za starejše, v delo z Romi v večnamenskih romskih centrih, pedagoško in andragoško delujejo v različnih društvih, zavodih in drugih organizacijah. Paleta delovanj oz. zaposljivosti se iz navedenega zdi izjemno široka, a ponavljalo se je predvsem vprašanje, koliko in kako kolegi pri svojem delu uporabljajo znanja in veščine, ki so jih usvojili med študijem etnologije in kulturne antropologije. In koliko – če sploh – ta znanja, veščine in senzibilnosti lahko vključujejo v formalne, predvsem osnovno- in srednješolske izobraževalne programe.

S tem v zvezi je povedno že, kar je omenila Polona Ostanek – da pri izobraževanju za gastronomsko-turističnega tehnika zgolj ona kot etnologinja poučuje omenjeni obvezni strokovni predmet Naravna in kulturna dediščina. Enako pomenljivi so tudi statistični podatki o izvajanju osnovnošolskega izbirnega predmeta Etnologija – Kulturna dediščina in načini življenja, ki je lahko organiziran v 8. in/ali 9. razredu, učenci pa ga lahko obiskujejo tudi le v enem od navedenih razredov. V šolskem letu 2023/2024 so predmet izvajale štiri osnovne šole v Sloveniji (za 27 učencev), v šolskem letu 2022/2023 šest šol (za 44 učencev), leto prej pet šol (za 39 učencev), v šolskem letu 2020/2021 tri šole za 15 učencev (Ažbe 2024). Tudi vpogled v pravilnike o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v izobraževalnih programih osnovne šole, gimnazije ter v poklicnem in strokovnem izobraževanju (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje RS 24. 1. 2023) kaže, da etnologi in kulturni antropologi v navedenih iz-

obraževalnih programih, sploh v primerjavi z diplomanti drugih programov Filozofske fakultete, za zdaj ne morejo izvajati veliko predmetov. V osnovnošolskem izobraževanju so lahko učitelji že omenjenega izbirnega predmeta Etnologija – Kulturna dediščina in načini življenja in tudi treh drugih izbirnih predmetov: predmeta Vzgoja za medije: Radio, tisk in televizija (7., 8. in 9. razred; učenec lahko obiskuje predmet eno, dve ali tri leta), Turistična vzgoja (enoletni izbirni predmet za učence od 7. do 9. razreda) in Romska kultura (7., 8. in 9. razred; učenec lahko obiskuje predmet eno, dve ali tri leta) (Pravno-informacijski sistem RS 17. 6. 2022). Od vseh predmetov na vseh vrstah gimnazij (splošnih in strokovnih ekonomskih, tehniških in umetniških) lahko etnologi in kulturni antropologi poučujejo le na umetniških gimnazijah, in sicer na plesni smeri, v okviru modula B – sodobni ples. Gre za predmet Zgodovina plesa in odrske umetnosti (Pravno-informacijski sistem RS 24. 6. 2022). Na srednjih strokovnih šolah lahko poučujejo v štiriletnem strokovnem izobraževanju gastronomsko-turističnih tehnikov, in sicer obvezni strokovni predmet Naravna in kulturna dediščina, lahko pa so tudi učitelji oz. učitelji praktičnega pouka pri izbirnih strokovnih predmetih Turistično spremljanje in vodenje, Svetovanje in prodaja turističnih proizvodov, Obdelava turističnih informacij, Animacija in Organizacija turističnih storitev (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje RS b. n. l.a). Tudi vsi izobraževalni programi biotehnike, tj. štiriletni programi naravovarstveni tehnik, živilsko-prehranski tehnik, kmetijsko-podjetniški tehnik, hortikulturni tehnik, gozdarski tehnik, veterinarski tehnik in triletni programi cvetličar, gozdar, mesar, mlekar, slaščičar, gospodar na podeželju, pek in vrtnar imajo obvezni strokovni modul (štiriletni programi) Trajnostni razvoj oz. (triletni programi) Varovanje okolja z osnovami trajnostnega razvoja, ki ga lahko poučujejo tudi etnologi in kulturni antropologi (Belasić 2024; Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje RS b. n. l.b).

Pregled osnovnošolskega predmetnika in predmetnikov vseh vrst gimnazij je poleg tega pokazal številne vsebine, ki bi jih glede na učne načrte in navedene možne izvajalce oz. diplomante drugih študijskih programov vsaj po moji presoji lahko poučevali tudi etnologi in kulturni antropologi. Gre denimo za osnovnošolski obvezni predmet Državljanstva in domovinska vzgoja ter etika (v 7. in 8. razredu)⁵ pa tudi izbirna predmeta Verstva in etika (7., 8. in 9. razred; učenci lahko izbirajo predmet eno leto ali več)

⁴ Kjer navajam kulturno antropologijo v oklepaju, je to zato, ker je (tudi dvopredmetni) študijski program na Filozofski fakulteti do začetka devetdesetih let 20. stoletja obsegal (le) etnologijo.

⁵ Za spodbudo k premislekom in usmeritve pri postopkih, ki bodo, kot upamo na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo, sčasoma pripeljali vsaj do možnosti, da lahko etnologi in kulturni antropologi izvajajo tudi ta predmet in v vseh srednješolskih programih (tj. gimnazijskih, srednjih strokovnih, poklicnih in nižjih poklicnih) obvezni vsebinski sklop pouka Aktivno državljanstvo (več gl. v nadaljevanju), se zahvaljujem kolegici etnologinji Vilmi Brodnik z Zavoda RS za šolstvo.

in Zgodovina: Odkrivajmo preteklost mojega kraja (7. ali 8. razred; gre za enoletni predmet) (Pravno-informacijski sistem RS 17. 6. 2022; Kerševan idr. 2005; Balkovec idr. 2008). Poleg tega se s posodobljenim zakonom o osnovni šoli s šolskim letom 2024/2025 (v 133 slovenskih šolah, ki so že sodelovale pri poskusni uvedbi koncepta) uvajajo tudi spremembe razširjenega programa (Neubauer 2024). Doslej je obsegal podaljšano bivanje, jutranje varstvo, dodatni pouk, dopolnilni pouk, interesne dejavnosti in pouk neobveznih izbirnih predmetov. Novi zakon pa določa tri sklope: gibanje in zdravje za dobro telesno in duševno počutje, kulturno in državljansko vzgojo in učenje učenja, pri čemer drugi sklop sestavljajo vsebine s področij kulture, umetnosti in dediščine ter kultura sobivanja. Kot je opredeljeno, dejavnosti razširjenega programa lahko izvajajo učitelji, »ki imajo znanja za poučevanje obveznih ali izbirnih predmetov v predmetniku osnovne šole« (Drstvenšek 2023: 44) – torej tudi etnologi in kulturni antropologi. Podobno bi v vseh srednješolskih programih – gimnazijskih, srednjih strokovnih, poklicnih – in v nižjem poklicnem izobraževanju tudi etnologi in kulturni antropologi med t. i. drugimi oblikami vzgojno-izobraževanega dela lahko izvajali obvezni vsebinski sklop Aktivno državljanstvo, ki v splošnih in strokovnih gimnazijah (v 3. letniku) ter srednjih strokovnih šolah poteka v obsegu 35 ur, v srednjih poklicnih šolah pa 30 ur (Šipuš idr. 2020a, 2020c, 2020b). V ospredje postavlja »drugačne, aktivne didaktične pristope in metode ter oblike dela, v nasprotju s klasičnim, v srednji šoli pretežno frontalno zasnovanim poukom« (Roje in Šipuš 2021: 6). Na gimnazijah bi lahko etnolog in kulturni antropolog izvajal denimo predmet Tuji jeziki: Kulture in civilizacije, Film, Evropske študije, Vzgoja za solidarnost. Ekonomske gimnazije ponujajo izbirni predmet Sodobni turizem z različnimi vsebinskimi sklopi (tudi npr. Turistične destinacije Slovenije in Gastronomski turizem), likovna smer umetniške gimnazije strokovnoteoretična predmeta Bivalna kultura in Osnove varovanja dediščine, smer gledališče in film, umetniške gimnazije pa predmeta Zgodovina in teorija gledališča ter Zgodovina in teorija filma (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje RS b. n. l.c, b. n. l.č, b. n. l.d). Prav tako so učni načrti gimnazijskega programa mednarodna matura sestavljeni iz šestih predmetnih skupin, v skupini družboslovje pa lahko dijak kot del mednarodne mature (na osnovni ali višji ravni) opravljajo tudi predmet Socialna in kulturna antropologija (The International Baccalaureate 2019).

Zgornji popis kaže, da možnosti za delo etnologov in kulturnih antropologov na različnih ravneh formalnega izobraževanja že obstajajo, a kot se je izkazalo tudi na pogovornih večerih, etnologi in kulturni antropologi večinoma delujejo kot učitelji denimo geografije oz. diplomanti katerega od študijev, ki so jih lahko izbirali skupaj z etnologijo (in kulturno antropologijo). V teh primerih pa je le od posameznikovega interesa in angažmaja odvisno, koliko

in kako v svoje delo kot geograf, zgodovinar, sociolog, slovenist ipd. vključuje tudi etnološke oz. kulturnoantropološke vsebine, poudarke in premisleke, in koliko sploh širi vedenje o etnologiji in kulturni antropologiji.⁶ S šolami etnologi in kulturni antropologi sicer sodelujejo, predvsem kot zunanji izvajalci osnovnošolskih dni dejavnosti, gimnazijskih obveznih izbirnih vsebin in interesnih dejavnosti nižjega in srednjega poklicnega, srednjega strokovnega izobraževanja in poklicno-tehniškega izobraževanja (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje RS b. n. l.c, 22. 5. 2023, b. n. l.e).⁷ Te, denimo srednješolske obvezne izbirne vsebine, namreč poudarjajo metode, oblike in tehnike »aktivnega (izkušenskega, projektnega, sodelovalnega, podjetnostnega itd.) učenja, ki se bistveno razlikujejo od metod tradicionalnega pouka« (b. n. l.e: 6). Prav tako nekateri kolegi izvajajo strokovna izpopolnjevanja za učitelje oz. pri njih sodelujejo ter tudi tako prispevajo ne le svoje podatkovno znanje o npr. kulturni raznolikosti, ampak predvsem o izkušanju in učenju empatičnosti, vključujočnosti, solidarnosti, zagovornišva in opolnomočenja.

Kot so namreč poudarili sogovorniki pogovornih večerov, (p)ostaja ne le za t. i. ranljive skupine vse pomembnejše, da se kulture (denimo novega okolja) ne predstavlja, ampak, da (še vedno – kot je eno od svojih del naslovil Zmago Šmitek) o srečevanjih z drugačnostjo spregovorijo tudi sami. O tem, kako denimo starši šoloobveznih otrok in otroci izkušajo nova okolja in razmerja v njih, ali pa o tem, kako je izkušati življenje brez pralnega stroja ali z drugačnim šolskim in prazničnim koledarjem. Pri tem je Drugi lahko že zgolj iz sosednjega kraja, družine in socialnega okolja in ne nujno priseljenec ali član katere od manjšin. Poleg poznavanja se je sogovornikom zdelo ključno še, da etnologi in kulturni antropologi spodbujamo premisleke o temeljnih in splošnih, a največkrat nereflektiranih pojmihih (npr. kultura, dediščina, ranljivost, manjšina).⁸ Kot temeljno prednost in pridobitev študija etnologije in kulturne antropologije so poudarili navajenost vzpostavljanja medčloveškega stika in vzdrževanja odnosov ter metodo-

6 Osnovnošolski izbirni predmet Etnologija – Kulturna dediščina in načini življenja in gimnazijski predmet za program mednarodne mature Socialna in kulturna antropologija sta namreč edina, ki že v imenu vsebujeta etnologijo oz. (kulturno) antropologijo.

7 Navajam zgolj na pogovornih večerih omenjene načine sodelovanj in ne celovitega, poglobljenega in sistematičnega pregleda, h kateremu bi med drugim sodilo tudi članstvo v različnih strokovnih komisijah (denimo ocenjevalcev nalog mladih raziskovalcev Zveze organizacij za tehnično kulturo Slovenije, osnovnošolskih raziskovalnih nalog v projektu Turizmu pomaga lastna glava Turistične zveze Slovenije ipd.). Na tem mestu prav tako izpuščam druge oblike etnološkega in kulturnoantropološkega pedagoškega oz. andragoškega delovanja, denimo muzejskih pedagogov, sodelavcev Univerze za tretje življenjsko obdobje in študijskih krožkov, dnevnovarstvenih centrov ali dnevnih centrov aktivnosti za starejše.

8 V andragoških programih in splošnih programih za starejše pa so bolj kot nove vsebine sogovorniki poudarili vlogo druženja, navezovanja ali ohranjanja socialnih stikov in vitalnosti.

loški temelj strokovnega raziskovalnega dela – opazovanje z udeležbo. Zaradi obojega se sogovorniki čutijo večje in usposobljene za vzpostavljanje medčloveških vezi (pa kakorkoli nenavadno se to morda bere), saj jim ni tuje in neznano biti v družbi, opazovati dogajanje, medčloveško komunikacijo, poslušati in usmerjati pogovor. Po zaključku študija etnologije in kulturne antropologije so vajeni situacij (in veščin), ki (očitno) niso (več) samoumevne. Kljub vsem tem (metodološkim) prednostim pa so kolegi poudarili še, da nobeno znanje ne veščina ne koristita, če ju ne znamo ustrezno približati in prenesti občinstvu. Po njihovih pedagoško-andragoških izkušnjah namreč šele izkušanje in doživljanje vzpostavljata odnos oz. predstavljanje segmentov življenja v drugačnih razmerah, okoljih ali časih. Če ne že prestop v čevlje drugega, vsaj njihovo bližnjo izkušnjo in občutenje. Kot izvajalce nove pedagoške smeri dvopredmetnega študija etnologije in kulturne antropologije so nas zato spodbudili, da bodoče študente naučimo različnih, v pedagoško-andragoški stroki že dolgo znanih didaktičnih pripomočkov (kar je kot skupni in predmetno-specifični del pedagoškega modula pri študiju na Filozofski fakulteti tako ali tako sestavni del študijskih programov pedagoških smeri; gl. Univerza v Ljubljani b. n. l.). Prav tako bi po mnenju sogovornikov študentom koristilo, če bi že med študijem spoznali principe interpretiranja dediščine, osvojili sproščenost nastopanja pred skupino in njenega vodenja.

Čeprav etnološki oz. antropološki interes za sodelovanje v različnih oblikah izobraževanj in poučevanj ni nov, ne v Sloveniji ne drugod,⁹ je tudi zaradi zaposlitvenih možnosti etnologov in kulturnih antropologov in s tem širjenja etnoloških in antropoloških perspektiv, spoznanj in premislekov vsaj pred formalnim šolskim sistemom na Slovenskem še precej izzivov. Menim, da je eden večjih, kako se kot etnologi in kulturni antropologi vanj še bolj vključiti, čemur so ob siceršnjem pomanjkanju učiteljev ne le v Sloveniji razmere trenutno celo naklonjene (gl. npr. M. V. 30. 1. 2023). Obenem je enako pomembno, kako etnologijo in kulturno antropologijo vključevati v formal-

no in neformalno izobraževanje, saj je že izobraževanje samo ena temeljnih kulturnih praks, vredna samostojnega etnološkega raziskovanja in kritičnega vpogleda (prim. Anderson-Levitt (ur.) 2012). Presečiščem raziskovalnih in aplikativnih antropoloških interesov za izobraževanje in poučevanje je svojo osrednjo konferenco letos namenilo tudi eno najstarejših antropoloških združenj, Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland (RAI). Na konferenci z naslovom Anthropology and Education (RAI b. n. l.) so mnogi, sledeč predvsem razmislekom Tima Ingolda (več o njihovi kritiki gl. Bajič 2016), predstavljali najrazličnejše raziskave učnih kontekstov in z njimi povezanih družbenih vprašanj (npr. moralnih lekcij, pridobljenih v šolskem sistemu, uprizorjenih ali izkušanih vrednot, npr. tolerantnosti in inkluzivnosti) in premišljevali o z učenjem povezanih konceptih (npr. napaka, tišina). Aplikativno pa so prevladovale pobude za preoblikovanje oblik in načinov (formalnega in neformalnega) izobraževanja, sprememb vloge učiteljev, muzealcev in antropologov iz posrednikov znanja v posrednike učenja. V ospredju so bili že omenjena vrednost izkustvenega učenja, poslušanja in učenja t. i. etnografske senzibilnosti, ki naj bi učitelje usposobila za uspešnejše manevriranje v konfliktnih situacijah, povezanih s kulturno raznolikostjo. Podobno kot se v procesih dediščinjenja strokovna prizadevanja od varstvenih usmerjajo k participativnim (gl. npr. Habinc 2022), je temeljni vtis s konference, da si tudi v izobraževalnih procesih stroka prizadeva za vsaj navidezno oddaljitev od svojega avtoritarnega položaja: po Ingoldu (2018) drugih ne učimo, ampak se lahko le učimo skupaj z njimi – kar naj bi kot (etnologi in kulturni) antropologi učili tudi učitelje. Strokovni poudarki so bili ne toliko na tem, kaj poučujemo, ampak, kako poučujemo in se učimo: na različnih ravneh izobraževanja in poučevanja naj bi učitelji postajali posredniki učenja in poslušalci, ki z učenci sodelujejo in kvečjemu usmerjajo njihove premisleke. In morda so takšni (navidezno) demokratični in nehierarhični pogledi na sodobno izobraževanje kot kulturno prakso odmaknjeni od vsakokratnih razrednih umeščenosti, pozicioniranosti in pripadnosti posameznikov, v njihovih prepletih z (etnologijo in kulturno) antropologijo ena bolj zanimivih raziskovalnih priložnosti, ki nas ob aplikativnih prizadevanjih, povezanih z izobraževanjem in s poučevanjem, prav tako še čakajo.

Literatura in viri

ANDERSON-LEVITT, Kathryn M. (ur.): *Anthropologies of Education: A Global Guide to Ethnographic Studies of Learning and Schooling*. New York in Oxford: Berghahn Books, 2012.

AŽBE, Roman, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje RS: Telefonski pogovor, 12. 7. 2024.

BAJIČ, Blaž: Gospoda Timothyja Ingolda prevrat znanosti. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 56/3–4, 2016, 17–30.

⁹ Ingold je denimo že pred leti eno svojih monografij naslovil kar *Antropologija in/kot izobraževanje* (Ingold 2018). Hiter vpogled v raziskovalni in aplikativni etnološki in (kulturno)antropološki interes za izobraževanje (v Evropi) pa ponudijo že npr. spletne strani osrednjih etnoloških in antropoloških združenj: EASA, evropsko združenje socialnih antropologov, že od leta 1996 združuje mrežo Teaching Anthropology in na svoji spletni strani ponuja tudi svoj historiat ter pregled številnih virov in publikacij (EASA 23. 2. 2024). V okviru SIEF, mednarodnega združenja za etnologijo in folkloro, je z letošnjim letom zažvela delovna skupina, ki se ukvarja s kulturnimi pogledi na izobraževanje in učenje. Ta je maja 2024 organizirala tudi svoj prvi delovni seminar (SIEF 19. 4. 2024). IUAES, mednarodna zveza antropoloških in etnoloških ved, pa ima prav tako svojo komisijo s področja antropologije in izobraževanja (IUAES 31. 5. 2024). Enega najnovejših pregledov antropologije izobraževanja v evropskem kontekstu gl. v Gilliam in Markom 2024.

BALKOVEC, Bojan idr.: *Zgodovina: Odkrivajmo preteklost svojega kraja. Učni načrt*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS in Zavod RS za šolstvo, 2008.

BELASIĆ, Ivana: Korespondenca po elektronski pošti z Danušo Škapin, Center za poklicno izobraževanje RS, 18. 3. 2024.

BOGATAJ, Janez idr.: *Z družbo v družbo 4: Učbenik za spoznavanje družbe za 4. razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus, 2000a.

BOGATAJ, Janez idr.: *Z družbo v družbo 4. Delovni zvezek za spoznavanje družbe za 4. razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus, 2000b.

BOGATAJ, Janez idr.: *Z družbo v družbo 5. Učbenik za spoznavanje družbe za 5. razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus, 2001a.

BOGATAJ, Janez idr.: *Z družbo v družbo 5. Delovni zvezek za spoznavanje družbe za 5. razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus, 2001b.

BRODNIK, Vilma, Janez Bogataj in Vito Hazler: *Etnologija – kulturna dediščina in načini življenja: Učni načrt*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS in Zavod RS za šolstvo, 2015.

DRSTVENŠEK, Špela idr. (ur.): *Kurikulum za razširjeni program osnovne šole*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2023.

EASA: EUROPEAN ASSOCIATION OF SOCIAL ANTHROPOLOGISTS: Teaching Anthropology Network, 23. 2. 2024.; <https://easaaonline.org/networks/teaching/>, 17. 7. 2024.

FAKIN BAJEC, Jasna (ur.): *Dediščina v akciji: Poti in načini vključevanja dediščinskih praks v vzgojno-izobraževalne vsebine*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2021.

GILLIAM, Laura in Christa Markom (ur.): *Difference and Sameness in Schools: Perspectives from the European Anthropology of Education*. New York in Oxford: Berghahn Books, 2024.

GRAFENAUER, Boža in Lea Kužnik: Dediščina najboljša učiteljica: Primer izobraževalnega modula za pedagoške delavke in delavce v vrtcih in osnovnih šolah. *Argo: Časopis slovenskih muzejev* 54/2, 2011, 53–58.

HABINC, Mateja: Heritagisation and Community Formation in the Pivško Region. *Ethnologia fennica* 49/1, 2022, 4–25.

INGOLD, Tim: *Anthropology and/as Education*. Abingdon in New York: Routledge, 2018.

IUAES: WORLD ANTHROPOLOGICAL UNION: Scientific Commissions: List of Commissions, 31. 5. 2024.; <https://www.waunet.org/iuaes/comm/list>, 17. 7. 2024.

KERŠEVAN Marko idr.: *Verstva in etika: Učni načrt*. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS in Zavod RS za šolstvo, 2005.

MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE RS: Področja: Izobraževanje, znanost in šport: Razvoj kadrov v šolstvu: Ustreznost izobrazbe strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju, 24. 1. 2023; <https://www.gov.si teme/ustrznost-izobrazbe-strokovnih-delavcev/>, 17. 7. 2024.

MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE RS: Področja: Izobraževanje, znanost in šport: Osnovnošolsko izobraževanje: Programi in učni načrti v osnovni šoli: Drugi konceptualni dokumenti: Dnevi dejavnosti, 22. 5. 2023; <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Drugi-konceptualni-dokumenti/Dnevi-dejavnosti.pdf>, 17. 7. 2024.

gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Drugi-konceptualni-dokumenti/Dnevi-dejavnosti.pdf, 17. 7. 2024.

MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE RS: Področja: Izobraževanje, znanost in šport: Srednješolsko izobraževanje: Poklicno in strokovno srednješolsko izobraževanje: Srednješolski izobraževalni programi: Srednje strokovno izobraževanje: Izobraževalni program Gastronomija in turizem – 2020: Posebni del: Predmetnik: Gastronomija in turizem – 2020, b. n. 1.a; https://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2020/programi/Ssi/gastro_turizem-2020/posebnidel.htm, 17. 7. 2024.

MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE RS: Področja: Izobraževanje, znanost in šport: Srednješolsko izobraževanje: Poklicno in strokovno srednješolsko izobraževanje: Srednješolski izobraževalni programi: Srednje poklicno izobraževanje: Izobraževalni program Cvetličar SPI – 2022: Posebni del: Predmetnik: Cvetličar SPI - 2022, b. n. 1.b; <https://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2022/programi/SPI/cvetlicar-2022/posebnidel.htm>, 17. 7. 2024.

MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE RS: Področja: Izobraževanje, znanost in šport: Srednješolsko izobraževanje: Srednješolski izobraževalni programi, b. n. 1.c; <https://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2024/programi/index.htm>, 17. 7. 2024.

MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE RS: Področja: Izobraževanje, znanost in šport: Srednješolsko izobraževanje: Srednješolski izobraževalni programi, Splošno izobraževanje, Izobraževalni program splošne gimnazije, Izobraževalni program strokovne gimnazije, b. n. 1.č; <https://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2024/programi/gimnazija/programi.htm#splosna>, 17. 7. 2024.

MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE RS: Področja: Izobraževanje, znanost in šport: Srednješolsko izobraževanje: Srednješolski izobraževalni programi, Splošno izobraževanje, Splošna in strokovna gimnazija: Učni načrti za gimnazije, b. n. 1.d; https://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2024/programi/gimnazija/ucni_nacrti.htm, 17. 7. 2024.

MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE RS: Področja: Izobraževanje, znanost in šport: Srednješolsko izobraževanje: Srednješolski izobraževalni programi, Splošno izobraževanje, Splošna in strokovna gimnazija: Obvezne izbirne vsebine, b. n. 1.e; <https://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2024/programi/media/pdf/obvezne-izbirne-vsebine.pdf>, 17. 7. 2024.

MURŠIČ, Rajko: The Colourful Discourse of the Geographic Other: On Race and Racism in General Education (Slovenian Example). V: Peter Skalník (ur.), *Anthropology of Europe: Teaching and Research*. Praga: Set Out, 2005, 37–50.

MURŠIČ, Rajko: Etnologija za šolo, šola za »narod« in »slovenstvo« za svet. V: Božidar Založnik (ur.), *Slovensko šolstvo: Monografija*. Nova Gorica: Educa, Melior, 2006, 73–79.

M. V.: Slovenija ni edina s premalo učitelji: kako se bodo tega problema lotili Nemci? 30. 1. 2023; <https://n1info.si/novice/svet/slovenija-ni-edina-s-premalo-ucitelji-kako-se-bodo-tega-problema-lotili-nemci/>, 17. 7. 2024.

NEUBAUER, Sarah: Kako bo po novem potekalo podaljšano bivanje: »To ni nedolžna sprememba«, 4. 3. 2024; <https://n1info.si>

si/novice/slovenija/kako-bo-po-novem-potekalo-podaljsanobivanje-to-ni-nedolzna-sprememba/, 17. 7. 2024.

OCVIRK, Matej: Etnologija kot izbirni osnovnošolski predmet in interpretacija dediščine v osnovni šoli. V: Tatjana Dolžan Eržen idr. (ur.), *Interpretacija dediščine*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2014, 255–270.

PRAVNO-INFORMACIJSKI SISTEM RS: Pravilnik o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v izobraževalnem programu osnovne šole, 17. 6. 2022; <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV14591>, 17. 7. 2024.

PRAVNO-INFORMACIJSKI SISTEM RS: Pravilnik o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v izobraževalnih programih gimnazije, 24. 6. 2022; <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV14660>, 17. 7. 2024.

RAI: ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE: Events: Conferences: Anthropology and Education, b. n. l.; <https://the-rai.org.uk/conferences/anthropology-and-education>, 17. 7. 2024.

ROJC, Jasna in Klavdija Šipuš (ur.): *Aktivno državljanstvo v srednji šoli: Priročnik za učitelje*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2021.

SIEF: INTERNATIONAL SOCIETY FOR ETHNOLOGY AND FOLKLORE: Working Group: Cultural Perspectives on Education and Learning, 19. 4. 2024; <https://www.siefhome.org/wg/cpel/>, 17. 7. 2024.

ŠIPUŠ, Klavdija idr.: *Aktivno državljanstvo: Učni načrt. Gimnazija in strokovna gimnazija*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS in Zavod RS za šolstvo, 2020.

ŠIPUŠ, Klavdija idr.: *Aktivno državljanstvo: Katalog znanja. Srednje strokovno izobraževanje*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS in Zavod RS za šolstvo, 2020a.

ŠIPUŠ, Klavdija idr.: *Aktivno državljanstvo: Katalog znanja. Srednje poklicno izobraževanje*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS in Zavod RS za šolstvo, 2020b.

TERSEGLAV, Marko: Etnologija in šola. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 22/2, 1982, 37–41.

THE INTERNATIONAL BACCALAUREATE: International Baccalaureate Diploma: Programme Subject Brief: Individuals and Societies: Social and Cultural Anthropology, 2019; chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/<https://ibo.org/contentassets/5895a05412144fe890312bad52b17044/social-and-cultural-anthropology-sl-hl-2017-en.pdf>, 17. 7. 2024.

UNIVERZA V LJUBLJANI: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo: Študijski programi druge stopnje, b. n. l.; <https://etnologija.ff.uni-lj.si/magistrski-studij-etnologija/studijski-program-druge-stopnje-etnologija-kulturna-antropologija>, 17. 7. 2024.

